

*Н.М. Михайличенко, к.е.н.,
Д.А. Полянська*

ДОСЯГНЕННЯ БАЛАНСУ ЛІКВІДНОСТІ ТА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ – ГОЛОВНЕ ЗАВДАННЯ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛІНГУ

На сьогоднішній день гостро актуальною є проблема впровадження системи контролінгу на підприємствах України. Це питання вирішується в кожній організації по-різному, залежно від специфіки діяльності та обсягів виробництва. Даний напрямок економічної роботи є одним з найбільш важливих, оскільки основною функцією контролінгу є аналіз витрат і прибутку підприємства, а також управління ними. При створенні служби контролінгу слід уважно стежити, щоб їй надходила вся необхідна інформація, на основі якої будуть створюватись певні рекомендації і пакети даних для прийняття управлінських рішень. Контролінг також необхідний для того, щоб орієнтувати управлінський процес на досягнення поставлених цілей. Однак для багатьох підприємств генеральною метою є отримання максимального прибутку при найменших витратах, при цьому важливим завданням фінансового контролінгу є досягнення балансу ліквідності і рентабельності. З огляду на економічний розвиток країни на сьогоднішній день потрібно відзначити, що більшість підприємств не підтримують даний баланс, внаслідок чого недоотримують прибуток, не забезпечують достатні ліквідні резерви і врешті решт стають банкрутами.

Актуальність даної теми полягає в тому, що ефективний розвиток багатьох підприємств вимагає впровадження системи фінансового контролінгу для досягнення бажаних цілей, а також дотримання балансу ліквідності та рентабельності підприємства.

Вивченням даного питання займалися багато вітчизняних вчених-економістів, їх дослідження та аналіз контролінгу на підприємстві відобразилися в наукових працях, які представляють важливий внесок в українську економічну науку та підприємницьку практику. Серед них слід відзначити таких: О. Бугай, В. Вовк, І. Давидович, І. Корнієнко, В. Одноволик, Г. Семенов, М. Стефаненко, О. Терещенко, О. Фещенко та ін. [1-8].

© Н.М. Михайличенко,
Д.А. Полянська, 2016

Мета статті полягає в обґрунтуванні необхідності досягнення балансу ліквідності і рентабельності як основного завдання фінансового контролінгу, дослідженні факторів, які впливають на ефективність роботи підприємства, а також у розгляді основних функцій контролінгу, які забезпечують високу рентабельність та достатній рівень ліквідності.

Контролінг виділився в окрему функцію системи управління завдяки розвитку науки управління організаціями і підприємствами. Під поняттям «контролінг» розуміють інтегровану систему, спрямовану на підтримку керівників при прийнятті управлінських рішень. Дана система включає у себе управління ризиками, управління системою стратегічного, тактичного і оперативного планування, комплексну інформацію, необхідну для прийняття рішень, а також відомості про систему показників, які є основою при визначенні фінансового стану підприємства. Контролінг як процес забезпечує збір, обробку та надання інформації управлінському персоналу про результати економічної діяльності підприємства, а контролінг як система є частиною системи управління та інформаційно-аналітичною підсистемою, яка підтримує керівників при прийнятті рішень [5].

Одним із видів контролінгу є фінансовий контролінг, який представляє собою систему управління фінансовою діяльністю, спрямовану на досягнення бажаних результатів і високої ефективності роботи підприємства, від якої очікують збільшення фінансових показників, а саме: підвищення доходу і прибутку, поліпшення фінансової стійкості організації. Фінансовий контролінг є основою при виконанні таких завдань, як: пошук пропозицій щодо підвищення ефективності роботи підприємства; збір, обробка та надання інформації управлінському персоналу; підготовка стратегії і політики фінансового управління; аналіз фінансових результатів та відхилень від планових показників, резервів розвитку [7].

Основною метою фінансового контролінгу є максимізація прибутку при мінімізації витрат і ризиків на підприємстві. Також основними завданнями фінансового контролінгу є: забезпечення ліквідності підприємства, узгодження фінансового та внутрішньогосподарського обліку, а також досягнення планових показників. При виконанні таких цілей, як підвищення рівня рентабельності, забезпечення ліквідності і поліпшенні ефективності роботи, особливу роль відіграє фінансовий контролінг, призначення якого – виявлення кризових ситуацій у найближчому і майбутньому періоді.

При цьому контролінг виконує такі функції: спостереження за станом економіки підприємства, збір і обробка аналітичної інформації для прийняття конкретних рішень, контроль за діяльністю різних підрозділів, функція управління, підготовка методів для прийняття рішень і їх координація [7]. Розглянемо їх більш детально.

Спостереження за станом економіки підприємства – ця функція полягає в дотриманні рівноваги доходів і витрат. Ця рівновага порівнюється з фактичним значенням через певний проміжок часу, якщо бажаний результат не досягається, то здійснюють втручання за допомогою певних рекомендацій та заходів.

Функція збору та обробки аналітичної інформації для прийняття конкретних рішень – необхідна для надання у призначений термін потрібної інформації керівництву для зміни планів на довгострокову перспективу. Ця функція реалізується за допомогою планування, контролю, обліку, нормування, які орієнтовані на досягнення кінцевого, бажаного результату підприємства.

Функція контролю за діяльністю підрозділів – необхідна для внутрішнього контролю не тільки підрозділів, а й організації в цілому. Контролінг потрібен для аналізу поточної діяльності підприємства, а не для нагляду за документацією по здійсненню господарських операцій.

Функція управління – полягає у зміні стратегії і цілей підприємства. Ця функція реалізується за допомогою показників аналізу відхилень від фактичних даних, узагальнених результатів роботи підприємства, для прийняття рішень, заходів та методик з управління.

Підготовка методів для прийняття рішень і їх координація – сприяє отриманню прибутку і усуненню збитків. Для кожного підприємства методи різні, керівництво вибирає той, який йому підходить якнайкраще. За допомогою певних методів підприємство намагається усунути проблему, яка заважає його функціонуванню.

Однак одним із найбільш важливих завдань фінансового контролінгу є досягнення балансу ліквідності і рентабельності підприємства. Кожне підприємство прагне досягти поставлених цілей, при цьому для багатьох з них однією з основних цілей є отримання максимального прибутку при найменших витратах. При здійсненні своєї діяльності кожне підприємство повинно враховувати ступінь ефективності використання власних ресурсів, для того щоб у подальшому визначити конкурентоспроможність підприємства, її ефективність діяльності, подальший розвиток на вітчизняному та міжнародному ринку. Однак найголовнішим є визначення майбутнього

доходу, а отже, і прибутку. Отримуючи прибуток, підприємство може розширювати асортимент продукції, що випускається, а також її обсяги, покращувати її якість, воно отримує можливість розширення і модернізації. Також важливим є погашення своєї заборгованості перед кредиторами у зазначений термін.

Ліквідність балансу підприємства – це ступінь покриття зобов'язань активами підприємства, при цьому швидкість їх перетворення на грошові кошти повинна відповідати терміну погашення зобов'язань. При аналізі ліквідності балансу проводять порівняння активів, групуючи їх за ступенем ліквідності, а також зобов'язань за пасивами, групуючи їх за термінами погашення. Розраховуючи коефіцієнти ліквідності, можна визначити ступінь забезпеченості ліквідними засобами поточних зобов'язань. Ступінь ліквідності визначається часовим інтервалом, протягом якого відбувається трансформація активів у грошові кошти. Чим менше інтервал, тим більшою є ліквідність цих активів. Ліквідність балансу є основою ліквідності підприємства. При цьому необхідно підтримувати на належному рівні платоспроможність і рентабельність підприємства [1].

Одним із найбільш важливих показників діяльності підприємства є прибуток. При цьому важливою є саме оцінка ефективності діяльності підприємства. Якщо фінансовий результат більше нуля, керівництву для адекватної оцінки господарської діяльності підприємства необхідно визначити ефективність його функціонування і зрозуміти, на якому рівні знаходиться його діяльність порівняно з конкурентами або із середньогалузевими значеннями. Якщо використовувати тільки абсолютні показники результату, вони не впросяються з цим завданням, оскільки не є достатньо порівнюваними: на них здійснює вплив інфляція, при цьому їх зростання не буде відображати реальну картину.

Набагато краще для визначення рівня ефективності діяльності підприємства використовувати відносні показники результативності, а саме рівень рентабельності. Саме він показує, наскільки правильно і раціонально господарюючий суб'єкт використовує свої ресурси, а саме: грошові, матеріальні, трудові та ін. Рентабельність – це віднесення прибутку підприємства до тих ресурсів, які його утворюють. Якщо господарська діяльність в кінці звітної періоду дає прибуток, то таку діяльність можна назвати результативною, але наскільки вона буде ефективною, покаже тільки розрахунок показників рентабельності.

Оскільки однією з найбільш важливих цілей підприємства є отримання максимального прибутку, а отже, збільшення його рентабельності, то задачами фінансового контролінгу є управління фінансовими результатами діяльності, а також управління витратами підприємства. Правильне визначення прибутку та показників рентабельності дає можливість для підприємств визначити їх поточний стан, а також складати плани розвитку на майбутній період [4].

Отже, важливим завданням фінансового контролінгу є підтримання на високому рівні рентабельності і забезпечення ліквідності підприємства. Контролінг в управлінні підприємством забезпечує таке: бере участь у формуванні джерел фінансування, у заходах щодо фінансування різних планів діяльності; бере участь у складанні бізнес-планів, звітів про фінансову діяльність, про прибутки і збитки, у формуванні короткострокових і довгострокових фінансових планів; веде контроль за виконанням всіх планів і поточними фінансовими показниками; при відхиленні будь-яких показників розробляє заходи щодо поліпшення їх значень [2].

Оскільки головним завданням фінансового контролінгу є забезпечення балансу ліквідності підприємства, тобто виконання всіх своїх зобов'язань за розрахунками у будь-який час, то підтримка цього балансу ґрунтується на таких заходах, які проводить фінансовий контролінг, а саме [8]:

- структурна підтримка ліквідності;
- поточне забезпечення ліквідності;
- підтримка ліквідних резервів;
- фінансування.

Дані заходи виконуються завдяки плануванню і контролю. Говорячи про структурну підтримку ліквідності, слід зазначити, що головна її мета – це підтримку збалансованої структури капіталу для отримання у подальшому додаткових фінансових ресурсів від різних кредиторів. Ця мета є важливою для підприємства, оскільки більшість позичальників цікавить питання про фінансовий стан підприємства, в тому числі і про структуру капіталу, щоб надалі не виникло проблем з погашенням позик, тобто підприємство повинно бути фінансово стійким в очах кредиторів. У даному випадку фінансовий контролінг за допомогою фінансового планування і контролю повинен узгодити структуру інвестицій з часом так, щоб довгострокові інвестиції були забезпечені фінансовими ресурсами, при цьому потрібно у певному обсязі поєднувати власні і позикові кошти.

Що стосується фінансового плану, то на нього орієнтується поточне забезпечення ліквідності. Саме сюди входять різні платежі,

виплати, надходження, особливо ті, які відносяться до власного капіталу та інвестиційної діяльності, при цьому контролінг повинен контролювати виконання довгострокових інвестиційних планів, а також проводити координацію всіх проміжних планів підприємства. Буває така ситуація, коли виплати перевищують надходження, для цього необхідно частину виплат, для яких це прийнятно, перенести на інший період. А буває і так, що надходження перевищують виплати, це говорить про те, що підприємство відмовляється від додаткового доходу, тобто його кошти не функціонують, не приносять ніякої користі для нього, при цьому необхідно дані ресурси інвестувати для отримання додаткового доходу або достроково розрахуватися за своїми боргами.

Важливим є підтримання ліквідного резерву організації, який може бути сформований за допомогою надходження надлишку ліквідних коштів. З одного боку, при наявності ліквідних коштів фінансова безпека підприємства збільшується, але з іншого – відбувається зниження рентабельності. При цьому фінансовий контролінг повинен контролювати використання актуальних фінансових інструментів, щоб ліквідність балансу була оптимальною, при цьому платоспроможність підприємства повинна обмежуватися мінімальними витратами.

Для підприємства важливим є структурне підтримання ліквідності, тобто підтримання правильної структури капіталу, щоб у майбутньому забезпечити підприємство додатковими коштами. Однак таку умову можна забезпечити тільки при довгостроковому фінансовому плануванні, яке забезпечує аналіз фінансового стану підприємства на довгострокову перспективу, при цьому таке планування дозволяє визначити, чи має дане підприємство фінансову рівновагу. При дисбалансі вживають необхідні заходи щодо вирішення даної проблеми. Однак довгострокове планування ґрунтується на короткострокових і середньострокових планах, які забезпечують більш детальний аналіз діяльності підприємства. Середньострокове планування забезпечує можливість розпізнавання надлишку або нестачі фінансових ресурсів підприємства, тим самим організовує заходи щодо усунення даних проблем, при цьому залишаючи без змін оперативні плани, наприклад: усунення дефіциту грошових коштів за рахунок додаткових фінансових резервів. Якщо дані ресурси не усувають цю проблему, то фінансовий контролінг повинен переглядати оперативні плани і здійснювати необхідні зміни. Однак якщо є надлишок цих коштів, то їх необхідно інвестувати, підвищуючи при цьому рентабельність підприємства. Таким

чином, при досягненні поставленої мети – отримання прибутку – підприємство повинно аналізувати свою фінансову діяльність, детально планувати свої дії, застосовуючи короткострокове, середньострокове і довгострокове планування, яке дозволить підприємству досягти високих успіхів і стати конкурентоспроможними як на вітчизняному, так і на міжнародному ринку.

Говорячи про ліквідність балансу, слід відзначити, що існує ряд факторів, які впливають на неї. Такі фактори поділяються на внутрішні і зовнішні. Внутрішні чинники безпосередньо залежать від діяльності підприємства, а зовнішні, – навпаки, не залежать від менеджменту підприємства. Такий поділ дозволяє моделювати виробничо-господарську діяльність, тим самим здійснює пошук резервів для підвищення ефективності підприємства. Зовнішні чинники знаходяться за межами діяльності підприємства, вони є мінливими, оскільки знаходяться у постійному русі. Важливим успіхом для підприємства є швидка реакція на ці фактори і можливість їм протидіяти [3].

Важливим внутрішнім чинником є проблема кадрів. На деяких вітчизняних підприємствах, що вже почали впровадження контролінгу, виникла проблема, пов'язана з персоналом, на який було покладено функції контролінгу, а саме економісти, бухгалтери, які належним чином не виконують своїх прямих обов'язків через додаткову роботу.

Зовнішні чинники поділяються на чотири групи, а саме: економічні чинники, політичні і правові, технологічні, соціально-культурні. Важливим фактором, який впливає на ліквідність балансу підприємства, є економічний. Рівень розвитку економіки країни і стадія економічного циклу істотно впливають на фінансову діяльність організації. Економічні цілі будуть досягатися за умови сприятливого макроекономічного клімату. Однак якщо в державі спостерігається погана економічна ситуація, то відповідно знижується попит на товари і послуги, внаслідок чого знижується збут продукції підприємства, тобто зменшується обсяг реалізованої продукції, при цьому зменшуються також доходи і прибуток компанії. Тому підприємствам необхідно проводити аналіз різних економічних показників, а саме: темпу економічного розвитку країни, рівня інфляції, курсу валют тощо.

Політичні та правові чинники також впливають на рівень розвитку підприємств, оскільки призводять до змін у законодавстві держави, а саме: у податковому законодавстві; у відносинах з між-

народними організаціями: у розвитку антимонопольного законодавства та ін. Крім того, впливають зміна уряду країни та загального економічного курсу; взаємовідносини з іноземними державами; внесення змін до грошово-кредитної політики; державне регулювання економіки країни в цілому.

Технологічні фактори на сьогоднішній день здійснюють сильний вплив на розвиток багатьох підприємств. Так, використання різних машин, автоматизованих інформаційних технологій, обчислювальної техніки призводить до скорочення персоналу і витрат на оплату праці. Для підприємств це добре, оскільки скорочуються витрати, при цьому здійснюється швидке і безперебійне виробництво продукції. Підприємства, що використовують інноваційні технології, стають більш конкурентоспроможними порівняно з іншими підприємствами, вони можуть виходити на міжнародний ринок, тим самим покращуючи репутацію організації та продукції, яку вони випускають. Однак застосування інновацій може призвести до виникнення нових загроз, наприклад, використання новітніх інформаційних технологій може знижувати рівень економічної безпеки.

Що стосується соціально-культурних чинників, то саме вони створюють новий тип споживача, у якого змінюється смак, думка про вироблену продукцію, вимоги до неї. При цьому підприємство повинно якомога швидше адаптувати своє виробництво під потреби покупців, щоб не втратити їх в якості постійних клієнтів. Отже, говорячи про зовнішні чинники, потрібно відзначити, що вони сильно впливають на ефективність діяльності підприємств, на доходи і прибуток, на збут продукції, тим самим впливають на конкурентоспроможність підприємства на міжнародному ринку.

На сьогоднішній день у багатьох підприємств виникає ризик ліквідності балансу, який тісно пов'язаний зі зменшенням рівня рентабельності підприємства. При відсутності служби контролінгу, таким підприємствам необхідно її створити для вирішення даної проблеми. При цьому якщо ліквідність балансу є головною метою підприємства, то рентабельність є другою метою, яка знаходиться на одному рівні з такими цілями, як завоювання ринку або просто виживання на ньому. Якщо забезпечити високий рівень ліквідності балансу, то ризик ліквідності буде відсутній, і навпаки. Високий рівень ліквідності балансу передбачає вирішення даної проблеми службою контролінгу за допомогою координації планів, виявлення відхилень фактичних даних від планових, а також надання рекомендацій та формування комплексів заходів щодо вирішення цієї про-

блеми. Якщо компанія знаходиться на межі банкрутства, фінансовий контролінг повинен забезпечити проведення поглибленого аналізу її фінансової діяльності. Даний аналіз передбачає обчислення аналітичних коефіцієнтів, які дадуть комплексну характеристику діяльності підприємства, що включає: платоспроможність і ліквідність, рентабельність, ділову активність підприємства, а також його фінансову стійкість і ринкову активність. Отже, ризик ліквідності з боку управлінського персоналу ґрунтується на правильному виборі політики управління структурою оборотних активів, яка дозволяє привести до оптимального значення ризик ліквідності і за рахунок цього збільшити рівень рентабельності підприємства [6, 9].

Висновки. Підбиваючи підсумки, можна сказати, що досягнення балансу ліквідності і рентабельності як головного завдання фінансового контролінгу є важливим для будь-яких підприємств, особливо для тих, які знаходяться в критичному становищі. Головною метою для багатьох організацій є отримання максимального прибутку, при цьому необхідно враховувати всі фактори, які впливають на діяльність організацій. Підтримка балансу ліквідності і рентабельності на високому рівні дозволяє підприємству отримувати необхідний прибуток, бути конкурентоспроможним порівняно з іншими підприємствами, також забезпечує вихід на міжнародний ринок та покращення якості виробленої продукції. При цьому висока ліквідність балансу свідчить про високу швидкість погашення кредиторської заборгованості, а низька ліквідність може привести підприємство до банкрутства. Для підтримки балансу ліквідності і рентабельності на кожному підприємстві має існувати система фінансового контролінгу. Дана система дозволить виявити кризові ситуації на найближчий і майбутній періоди та надасть заходи і методи для вирішення цієї проблеми. Для забезпечення балансу ліквідності і рентабельності фінансовий контролінг контролює стан економіки компанії, проводить збір і обробку необхідної інформації і надає її керівництву для прийняття управлінських рішень, проводить контроль за діяльністю підрозділів, а також готує методи та шляхи усунення кризових ситуацій.

Література

1. Вовк В. Ліквідність та платоспроможність: економічна суть та експертна оцінка / В. Вовк, О. Бугай // Галицький економічний вісник. – 2011. – № 3 (32). – С. 169-173.

2. Давидович І. Стратегічний контролінг як складова стратегічного управління підприємством / І. Давидович // Матеріали науково-практичної конференції «Перспективи розвитку контролінгу: теорія та практика». – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – С. 42-46.

3. Корнієнко І.Г. Сутність і проблеми контролінгу / І.Г. Корнієнко // Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. – Чернівці: Книги - ХХІ, 2009. – Вип. III. Економічні науки. – С. 45-53.

4. Одноволик В.І. Контролінг – сучасна концепція забезпечення стабільного розвитку підприємства / В.І. Одноволик // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №6. – С.127-130.

5. Семенов Г.А. Контролінг як база обґрунтування й прийняття управлінських рішень / Г.А. Семенов, Н.В. Таран // Вісник економічної науки України. – 2010. – №1. – С.154-159.

6. Стефаненко М. М. Використання контролінгу в системі управління підприємством / М.М. Стефаненко, Л.Ю. Набієва // Економіка та держава. – 2007. – №2. – С. 24-26.

7. Терещенко О. О. Фінансовий контролінг [Електронний ресурс]: навч. посіб. / О. О. Терещенко, Н. Д. Бабяк. – К.: КНЕУ, 2013. – 407 с.

8. Фещенко О. П. Аналіз ліквідності як важливий етап оцінки фінансового стану підприємств / О. П. Фещенко // Фінанси, облік і аудит. – 2012. – № 19. – 10 с.

9. Шило В. П. Роль контролінгу в системі управління підприємством / В.П.Шило, С. Б. Ільїна, І. Ю. Меньша // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – №1. – С.45-50.

Надійшла до редакції 21.11.2016 р.

В.І. Островецький, к.е.н.

ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ

Становлення та розвиток інституту місцевого самоврядування в Україні, забезпеченого достатніми джерелами фінансування конституційних повноважень, неможливі без розбудови відносин

© В.І. Островецький, 2016